

แบบสำรวจแหล่งศิลปกรรม (ธรรมาสันตังชาสิงห์) วัดทุ่งศรีเมือง

๑. ที่ตั้ง

วัดทุ่งศรีเมือง เลขที่ ๙๕ ถนนหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
พิกัด (UTM หรือ ละจิจูด/ลองจิจูด) ๑๕.๒๒๙๖๓๐, ๑๐๔.๘๖๑๐๙๐

๒. ประเภทแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ธรรมาสันตังชาสิงห์

ธรรมาสันตังชาสิงห์ จำนวน ๑ หลัง จัดเป็นโบราณวัตถุศิลปวัตถุ

๓. ประวัติความเป็นมา

๓.๑ ประวัติวัดและสถานที่เก็บรักษาธรรมาสันตังชาสิงห์

วัดทุ่งศรีเมือง เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ ๑๙ ไร่ ๒ งาน ๒๓ ตารางวา สร้างขึ้นในสมัยปลายรัชกาลที่ ๓ โดยพระอริยวงศาจารย์ ญาณวิมลอุบลสังฆปาโมกข์ (สื่อย ป.ธ.๓) หลักล้าและพระธรรมบาล เมืองอุบลราชธานี สถิต ณ วัดมณีวนาราม หรือวัดป่าน้อย ซึ่งท่านได้มา เจริญวิปัสสนาบริเวณป่าหว่า ชายดงอุฝิ่งเป็นประจำ และได้มาสร้างหอพระพุทธรูปและหอพระไตรปิฎกไว้ จนแล้วเสร็จในราวปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ถือเป็นอุปัชฌาย์ (บริเวณหนึ่ง) ของวัดมณีวนาราม ต่อมาได้แยกเป็น วัดทุ่งศรีเมือง โดยมี ถนนพลเรือนกึ่งกลาง ปัจจุบัน พระวิโรจน์รัตโนบล (จันทร์ จันทสโร สังกศ พ.ธ.๓) ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๖

หอพระพุทธรูปสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ โดยพระอริยวงศาจารย์ ญาณวิมลอุบลสังฆปาโมกข์ (สื่อย) หลักล้าเมืองอุบลราชธานี เจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมืองรูปแรก ได้มอบหมายให้ญาติช่าง พระภิกษุชาวเวียงจันทน์เป็นช่างก่อสร้าง มีศิลปกรรมแบบผสมผสานระหว่างศิลปรัตนโกสินทร์ ตอนต้น กับศิลปะล้านช้าง สำหรับเป็นสิมหรืออุโบสถ รวมถึงประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง ที่เชื่อกันว่า ท่านเจ้าสื่อย นำมาจากวัดสระเกศ กรุงเทพฯ ภายในประดิษฐานพระเจ้าใหญ่องค์เงิน เป็นพระประธาน ผนังทั้ง ๔ ด้านมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) เรื่องพุทธประวัติ ชาดก และวรรณกรรม ท้องถิ่น กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนหอพระพุทธรูปเป็นโบราณสถานของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๒ ตอนที่ ๕๙ ง วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๘

๓.๒ ประวัติธรรมาสันตั้งขาสิ่ง

ธรรมาสันตั้งขาสิ่ง วัดทุ่งศรีเมืองมีจำนวน ๑ หลัง ไม่ทราบประวัติการสร้าง อาจเป็นฝีมือการสร้างของพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร สมจิต) หรือญาท่านดีโลด เจ้าคณะเมืองอุบลราชธานี และเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ หรือศิษย์ในสำนักของท่าน ด้วยท่านเป็นบูรพาจารย์งานช่างศิลป์ของเมืองอุบลราชธานี สำนักวัดทุ่งศรีเมืองในช่วงรัชกาลที่ ๕ มีผู้เข้ามาศึกษาวิชาช่างทุกแขนง ที่สันนิษฐานเช่นนี้ เพราะพบว่างานผลงานศิลปกรรมของท่านมีการสร้างธรรมาสันตั้งขาสิ่งเป็นองค์ประกอบไปด้วยเสมอ เช่น ในสิมวัดวาสุกรรม ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ท่านเป็นผู้เขียนจิตรกรรมบนเพดาน และได้สร้างฐานชุกชีพระประธานเป็นแท่นขาสิ่งเหมือนธรรมาสันตั้งขาสิ่ง

ธรรมาสันตั้งขาสิ่ง วัดทุ่งศรีเมืองใช้สำหรับพระภิกษุผู้ทรงปาติโมกข์นั่งแสดงพระปาติโมกข์มาโดยตลอด มีภาพถ่ายพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) นั่งธรรมาสันตั้งขาสิ่งถ่ายภาพมีพดศประจำตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี และเคยใช้เป็นเสลี่ยงแหเจ้าอาวาสในการทำบุญก่องหนหรือเถรภิเชก พระสิริพัฒนามารณ์ (สมหมาย โชติปัญโญ บุญเอื้อ ป.ธ.๖, พธ.บ.) เจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ก็ได้ใช้ในงานแห่ด้วย

ธรรมาสันตั้งขาสิ่งนี้เคยถูกโจรกรรมไปจากวัดในช่วงแรกที่พระสิริพัฒนามารณ์มาเป็นเจ้าอาวาส นายชยันวิทย์ ศรีสกุลวรรณ ได้พบและบริจาคทรัพย์ไถ่ถอนนำมาถวายคืน ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนของพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) ในหอพระพุทธรบาท (เดิมประดิษฐานภายในวิหารศรีเมือง และหอพระไตรปิฎก ก่อนที่จะย้ายมาประดิษฐาน ณ หอพระบาท)

๓.๓ รูปแบบทางศิลปกรรม

ธรรมาสันตั้งขาสิ่ง วัดทุ่งศรีเมือง สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ประกอบด้วยส่วนขาสิ่ง ส่วนฐานบัว ส่วนพื้น ส่วนผ้าทิพย์และพนักพิง ประดับตกแต่งด้วยลายพิมพ์รักกระแหนะ ได้แก่ ลายดอกประจายาม ลายเกล็ด ลายแข่งสิงห์ ลายกรวยเชิง ขาดังมีการปั้นรักสมุกเป็นรูปหน้าสิงห์ ลงรักปิดทองประดับกระจกบางส่วนทาสีชาด

เอกลักษณ์โดดเด่นของธรรมาสันตั้งขาสิ่งหลังนี้คือ มีส่วนขาสิ่งที่ยื่นยาวออกมามากกว่าหลังอื่นที่พบภายในอำเภอเมืองอุบลราชธานี มีพนักพิงด้านหลังตั้งรูปใบเสมา ส่วนฐานสองข้างแกะสลักเป็นลายกนก พนักพิงถอดประกอบได้ ด้านล่างตั้งมีท่วงสำหรับสอดคานหาม ส่วนขาปั้นเสริมด้วยกระแหนะเป็นหน้าสิงห์มีสภาพแตกหักไปบางส่วน ขนาดความสูง ๔๖ เซนติเมตร กว้าง ๙๖ เซนติเมตร ยาว ๙๖ เซนติเมตร พนักพิงสูง ๖๓ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร

๔. ความสำคัญ

ธรรมาสันตั้งขาสิ่ง วัดทุ่งศรีเมือง เป็นธรรมาสันที่มีการเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพราะภาพถ่ายของพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) นั่งบนธรรมาสันหลังนี้ในการสร้างเหรียญของพระครูวิโรจน์รัตโนบล พิมพ์นิยม พ.ศ. ๒๔๘๒ และพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ตลอดถึงเหรียญรุ่นต่าง ๆ สืบต่อมาก็เป็นภาพท่านพระครูนั่งบนธรรมาสันตั้งขาสิ่งหลังนี้ และในพิธีเถรภิเชกของวัดก็ใช้ธรรมาสันตั้งขาสิ่งหลังนี้มาโดยตลอดจึงนับว่าเป็นศาสนวัตถุที่สำคัญมากทั้งของวัดและของบ้านเมือง

๕. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ธรรมาสันตังชาสิงห์) ในปัจจุบัน

ธรรมาสันตังชาสิงห์ วัดทุ่งศรีเมือง ใช้ประดิษฐานรูปเหมือนของ พระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) ในหอพระพุทธรูปอยู่ในสภาพดี ดูแลรักษาไว้ในฐานะมรดกสำคัญของวัดและของพระบูรพาจารย์ ผู้สนใจเข้าชมได้ทุกวัน

๖. ปัญหาที่พบในพื้นที่

ไม่พบปัญหา เก็บรักษาธรรมาสันตังชาสิงห์ไว้ดี แต่ควรมีการเช็ดทำความสะอาดบ้าง

๗. เกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัด/ธรรมาสันตังชาสิงห์

วัดอุ้มงคลของพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) พบว่ามีการใช้ธรรมาสันตังชาสิงห์เป็นองค์ประกอบ ได้แก่ เกร็ดเรื่องต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นต้นมา และรูปหล่อบูชา แต่การสร้างมักใช้แค่รูปลักษณะบางส่วน ไม่ได้จำลองตัวตั้งชาสิงห์จากต้นแบบมาทั้งหมด

๘. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

ธรรมาสันตังชาสิงห์ วัดทุ่งศรีเมืองเป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดที่มีความสำคัญมาก และใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง โดยชุมชนมีส่วนร่วมตลอดมา โดยเฉพาะในสมัยที่พระสิริพัฒนาภรณ์ (สมหมาย โชติบุญโญ บุญเอื้อ ป.ธ.๖, พธ.บ.) เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้นำธรรมาสันตังชาสิงห์เป็นเสลี่ยงแหในงานทำบุญวันคล้ายวันเกิดของท่านซึ่งมีพิธีหัดสร่งด้วยในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยแห่จากหอพระพุทธรูปไปยังวิหารศรีเมือง วัดทุ่งศรีเมือง

ในอดีตธรรมาสันตังชาสิงห์นี้เคยใช้สำหรับพระสงฆ์สวดปาติโมกข์ ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนของพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร สมจิต) เจ้าคณะเมืองอุบลราชธานี เจ้าอาวาสรูปที่ ๒

บรรณานุกรม

- ปกรณ์ ปุกहुต. “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนฺตโร) พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๕๔๙”
รายงานการศึกษาอิสระ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,
๒๕๕๗.
- ปกรณ์ ปุกहुต และณัฐพงศ์ มั่นคง. “วัดทุ่งศรีเมือง,” **วัฒนธรรมศิลปสาร ๑๕** (มิถุนายน ๒๕๖๒-พฤษภาคม
๒๕๖๓) : ๑๓๗-๑๖๐.